Iwona Lasek-Surowiec[1]
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie
Małgorzata Zdunek[2]
Marek Giec[3]

https://doi.org/10.29316/9788368103373_2

ZAGROŻENIA ASYMETRYCZNE WE WSPÓŁCZESNYM ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA

ASYMMETRIC THREATS IN THE CONTEMPORARY SECURITY ENVIRONMENT

Streszczenie

Celem rozdziału jest przedstawienie istoty oraz charakterystyki zagrożeń asymetrycznych we współczesnym środowisku bezpieczeństwa, a także wskazanie ich głównych form, podmiotów sprawczych oraz sposobów przeciwdziałania. Problem badawczy sformułowano: w jaki sposób zagrożenia asymetryczne wpływają na współczesny system bezpieczeństwa państw oraz jakie czynniki determinują ich rosnące znaczenie w środowisku międzynarodowym? Przyjęto hipotezę, że zagrożenia asymetryczne, ze względu na swoją nieprzewidywalność, elastyczność organizacyjną podmiotów je generujących oraz wykorzystywanie dysproporcji potencjałów,

[1] https://orcid.org/0000-0002-7231-7993, e-mail: isurowiec@panschelm.edu.pl
[2] https://orcid.org/0009-0001-9305-2840, e-mail: malgosia.piechowicz@gmail.com
[3] https://orcid.org/0009-0006-1061-6740, e-mail: marekgiec666@gmail.com

stanowią jedno z kluczowych wyzwań dla bezpieczeństwa państw i wymagają stosowania niestandardowych metod przeciwdziałania. W rozdziale zastosowano metody badawcze właściwe dla nauk o bezpieczeństwie, w szczególności analizę literatury przedmiotu, analizę porównawczą oraz metodę analizy systemowej, pozwalające na identyfikację typów zagrożeń asymetrycznych, ich uwarunkowań oraz konsekwencji dla bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Główny wniosek wskazuje, że współczesne środowisko bezpieczeństwa charakteryzuje się rosnącą rolą aktorów niepaństwowych oraz niestandardowych form oddziaływania, które mogą generować skutki nieproporcjonalne do posiadanego potencjału, co wymusza redefinicję dotychczasowych modeli reagowania i rozwój kompleksowych działań asymetrycznych w wymiarze militarnym, policyjnym i politycznym.

Słowa kluczowe: zagrożenia asymetryczne, bezpieczeństwo państwa, terroryzm, przeciwnik asymetryczny, działania asymetryczne

Abstract

The aim of the chapter is to present the essence and characteristics of asymmetric threats in the modern security environment, and to outline their main forms, causative agents, and countermeasures. The research problem is formulated as follows: how do asymmetric threats affect the modern security systems of states, and what factors determine their growing importance in the international environment? It has been hypothesised that asymmetric threats, due to their unpredictability, the organisational flexibility of entities that generate them, and the use of disparities in potential, pose key challenges for state security and require non-standard countermeasures. The chapter uses research methods specific to the security sciences, in particular the analysis of the literature on the subject, comparative analysis, and systemic analysis, allowing for the identification of types of asymmetric threats, their determinants, and their consequences for national and international security. The main conclusion indicates that the modern security environment is characterised by a growing role of non-state actors and non-standard forms of influence, which may generate effects disproportionate to their potential, forcing the redefinition of existing response models and the development of comprehensive asymmetric actions across the military, police and political dimensions.

Keywords: asymmetric threats, state security, terrorism, asymmetric adversary, asymmetric actions

Wstęp

W środowisku bezpieczeństwa narodowego oraz międzynarodowego zagrożenia stanowią jeden z kluczowych czynników determinujących dynamikę procesów polityczno-strategicznych. Ich charakter oraz intensywność oddziałują bezpośrednio na przebieg wydarzeń, wymuszając jednocześnie opracowywanie i implementację nowych koncepcji strategicznych, doktryn operacyjnych oraz rozwiązań taktycznych. Zakończenie zimnej wojny i rozpad dwubiegunowego ładu międzynarodowego zapoczątkowały fundamentalną transformację architektury bezpieczeństwa globalnego. Powstała wówczas konieczność redefinicji dotychczasowych paradygmatów bezpieczeństwa oraz wypracowania adekwatnych mechanizmów reagowania na nowe spektrum zagrożeń (Koziej, 2011). Konsekwencją rozpadu Układu Warszawskiego było stopniowe włączanie państw Europy Środkowo-Wschodniej w struktury Sojuszu Północnoatlantyckiego, co istotnie przeobraziło układ sił w wymiarze regionalnym i globalnym. Nowy porządek bezpieczeństwa kształtowany był nie tylko przez procesy modernizacji potencjałów militarnych, intensyfikację współpracy sojuszniczej oraz rozwój wspólnych ćwiczeń wojskowych, lecz również przez redefinicję katalogu podmiotów oddziałujących na bezpieczeństwo międzynarodowe – w tym rosnącą rolę aktorów pozapaństwowych (Potulski, 2013). Zamach terrorystyczny przeprowadzony 11 września 2001 r. na World Trade Center na terytorium Stanów Zjednoczonych stanowił punkt zwrotny w normatywnym i instytucjonalnym postrzeganiu zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa (Liedel, 2010). W jego następstwie dokonano pogłębionej rewizji obowiązujących rozwiązań systemowych, prowadzącej do wypracowania zróżnicowanych strategii prewencyjnych, ukierunkowanych na minimalizację ryzyka wystąpienia aktów terrorystycznych oraz ograniczenie ich potencjalnych skutków prawnych, społecznych i infrastrukturalnych (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004).

Na podstawie zgromadzonych doświadczeń operacyjnych oraz analiz ryzyka dokonano również redefinicji katalogu obiektów podlegających szczególnej ochronie. Wielkokubaturowe obiekty użyteczności publicznej, charakteryzujące się wysoką koncentracją ludności cywilnej i kwalifikowane jako tzw. miękkie cele, zostały włączone do systemu infrastruktury krytycznej, podlegającej wzmożonym reżimom ochronnym, organizacyjnym i prawnym.

Wskazane wydarzenia przyczyniły się jednocześnie do intensyfikacji dyskursu naukowego i strategicznego wokół kategorii zagrożeń asymetrycznych, które od tego momentu stały się jednym z kluczowych przedmiotów analiz w obszarze bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego (Jasiński, 2013).

W literaturze przedmiotu z zakresu studiów nad bezpieczeństwem przyjmuje się, iż zagrożenie bezpieczeństwa stanowi wielowymiarowy i dynamiczny układ zdarzeń zachodzących zarówno w środowisku wewnętrznym państwa, jak i w jego otoczeniu międzynarodowym. Zdarzenia te, cechujące się wysokim prawdopodobieństwem wystąpienia, mogą prowadzić do ograniczenia bądź utraty warunków niezakłóconego funkcjonowania, stabilności oraz rozwoju państwa (Czywilis, 2007). Źródłem tak rozumianych zagrożeń są, w szczególności, działania o charakterze przymusowym lub destrukcyjnym, realizowane przy wykorzystaniu instrumentów przemocy politycznej, ekonomicznej bądź militarnej. Mogą one przyjmować zarówno formę bezpośrednią, jak i pośrednią, oddziałując na podstawowe struktury państwowości oraz system bezpieczeństwa (Dworecki, 1994). Tak ujęta definicja zagrożenia dla bezpieczeństwa stanowi podstawę do jego dalszej systematyzacji oraz klasyfikacji według przyjętych kryteriów analitycznych, umożliwiając prowadzenie pogłębionych badań nad jego genezą, charakterem oraz konsekwencjami. W doktrynie bezpieczeństwa przyjmuje się, iż zagrożenie bezpieczeństwa stanowi złożony układ zdarzeń zachodzących w sferze wewnętrznej państwa bądź w jego relacjach międzynarodowych, którego wystąpienie – z wysokim stopniem prawdopodobieństwa – może prowadzić do naruszenia lub ograniczenia warunków niezakłóconego funkcjonowania oraz rozwoju państwowości (Dworecki, 1994).

W nawiązaniu do problematyki niniejszego opracowania, zasadne jest przywołanie definicyjnego ujęcia zagrożeń asymetrycznych, stanowiących jedno z istotnych źródeł współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa. Pojęcie to definiowane jest jako sposób myślenia, organizowania oraz prowadzenia działań w sposób odmienny względem przeciwnika, polegający w szczególności na wykorzystywaniu wszelkiego rodzaju dysproporcji występujących w szeroko rozumianych potencjałach stron konfliktu. Asymetryczność ta odnosi się zarówno do sfery militarnej, jak i niemilitarnej, obejmując zróżnicowane instrumenty oddziaływania na bezpieczeństwo państwa (Kaczmarek, Łepkowski, Zdrodowski, 2008).

W ujęciu doktrynalnym zagrożenie asymetryczne oznacza prowadzenie działań konfrontacyjnych z naruszeniem konwencjonalnych zasad użycia siły, w szczególności poprzez eksploatowanie efektu zaskoczenia w przestrzeni operacyjnej i strategicznej oraz stosowanie środków walki w sposób nieprzewidywalny i niestandardowy (Ciekanowski, 2009). Należy ponadto odnieść się do samego pojęcia asymetryczności, które w literaturze przedmiotu utożsamiane jest przede wszystkim ze specyfiką sposobu prowadzenia działań przez strony potencjalnego konfliktu. W ujęciu strategicznym asymetryczność oznacza stan nierównowagi potencjałów, w którym jeden z podmiotów dysponuje zasobami, zdolnościami operacyjnymi oraz instrumentami oddziaływania pozostającymi w wyraźnej dysproporcji względem drugiej strony. Dysproporcja ta może dotyczyć zarówno komponentów militarnego, technologicznego i ekonomicznego, jak również organizacyjnych czy demograficznych (Thornton, 2007). Klasycznym przykładem relacji asymetrycznej jest konfrontacja wysoko rozwiniętego państwa federalnego, jakim są Stany Zjednoczone, z zdecentralizowaną organizacją terrorystyczną o charakterze sieciowym, taką jak Al-Kaida.

W konsekwencji zagrożeń asymetrycznych nie należy redukować wyłącznie do katalogu stosowanych metod, technik czy taktyk działania. Ich istota odnosi się bowiem przede wszystkim do charakteru podmiotu prowadzącego działania oraz do sposobu, w jaki wykorzystuje on istniejące dysproporcje potencjałów stron konfliktu. Asymetryczność przejawia się zatem w celowym stosowaniu zróżnicowanych środków i instrumentów oddziaływania, generowanych w toku konfrontacji, których dobór ukierunkowany jest na kompensowanie własnych ograniczeń oraz maksymalizację podatności przeciwnika (Liedel, 2010).

Pierwsza z wymienionych kategorii odnosi się do podmiotowego zakresu zagrożeń asymetrycznych. W ujęciu wojskowym zagrożeniem asymetrycznym może być każdy aktor – zarówno państwowy, jak i pozapaństwowy – który w określonych uwarunkowaniach operacyjnych posługuje się metodami uznawanymi za niekonwencjonalne. O kwalifikacji zagrożenia decyduje zatem nie status podmiotu, lecz charakter stosowanych przez niego sposobów działania. W tym kontekście zagrożenie asymetryczne dla danego państwa może stanowić zarówno inne państwo, jak i aktor niepaństwowy. Zastosowanie przez przeciwnika niestandardowych form oddziaływania

– wynikających z dysproporcji potencjałów militarnych, technologicznych bądź organizacyjnych – przesądza o asymetrycznym charakterze konfrontacji. Takie podejście interpretacyjne dominuje w doktrynie i analizach środowisk wojskowych.

Druga kategoria eksponuje przede wszystkim rolę podmiotów transnarodowych oraz subnarodowych. Wysoka dynamika organizacyjna, zdecentralizowana struktura oraz elastyczność operacyjna sprzyjają stosowaniu metod asymetrycznych. W tym ujęciu to właśnie odmienność sposobów działania, w połączeniu z dysproporcją potencjałów stron konfliktu, pozwala uwypuklić specyfikę zagrożeń generowanych przez aktorów pozapaństwowych.

Charakterystyka zagrożeń asymetrycznych

W literaturze przedmiotu zagrożenia asymetryczne ujmowane są zasadniczo w dwóch komplementarnych perspektywach analitycznych (Blank, 2003; Olech, 2020):

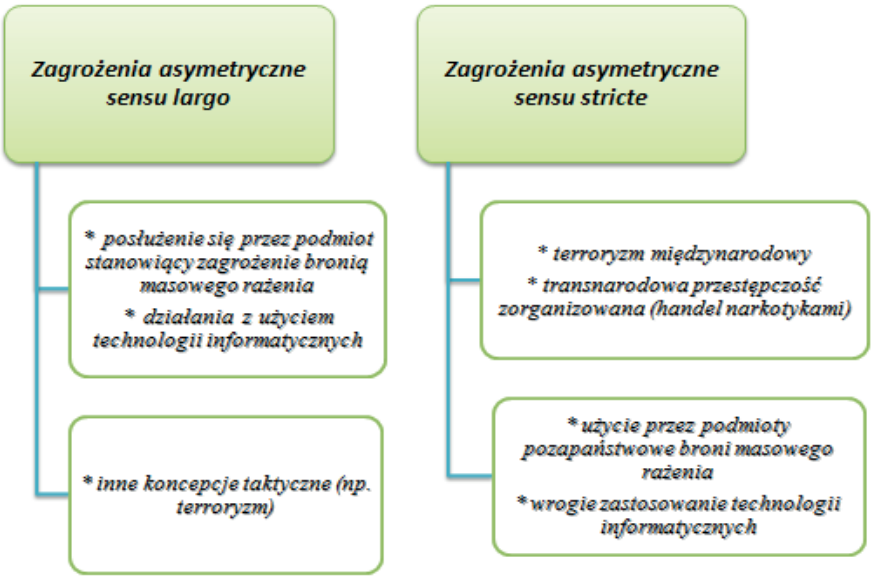
- zagrożenia asymetryczne sensu largo (ujęcie wojskowe),
- zagrożenia asymetryczne sensu stricte (ujęcie politologiczne).

Schematycznie omawiany problem przedstawiono na Rysunku 1.

Pierwsza z wymienionych kategorii odnosi się do podmiotowego zakresu zagrożeń asymetrycznych. W ujęciu wojskowym zagrożeniem asymetrycznym może być każdy aktor – zarówno państwowy, jak i pozapaństwowy – który w określonych uwarunkowaniach operacyjnych posługuje się metodami uznawanymi za niekonwencjonalne. O kwalifikacji zagrożenia decyduje zatem nie status podmiotu, lecz charakter stosowanych przez niego sposobów działania. W tym kontekście zagrożenie asymetryczne dla danego państwa może stanowić zarówno inne państwo, jak i aktor niepaństwowy. Zastosowanie przez przeciwnika niestandardowych form oddziaływania – wynikających z dysproporcji potencjałów militarnych, technologicznych bądź organizacyjnych – przesądza o asymetrycznym charakterze konfrontacji. Takie podejście interpretacyjne dominuje w doktrynie i analizach środowisk wojskowych (Sadowska, 2017).

Druga kategoria eksponuje przede wszystkim rolę podmiotów transnarodowych oraz subnarodowych. Wysoka dynamika organizacyjna, zdecentralizowana struktura oraz elastyczność operacyjna sprzyjają stosowaniu metod asymetrycznych. W tym ujęciu to właśnie odmienność sposobów działania,

w połączeniu z dysproporcją potencjałów stron konfliktu, pozwala uwypuklić specyfikę zagrożeń generowanych przez aktorów pozapaństwowych.

Rysunek 1. Rodzaje zagrożeń asymetrycznych

Źródło: Ciekanowski, 2009.

Odnosząc się do katalogu zagrożeń asymetrycznych ujmowanych w perspektywie *sensu stricte,* wskazać należy na kilka kluczowych kategorii oddziaływania, generowanych przede wszystkim przez aktorów pozapaństwowych, w szczególności:

- terroryzm międzynarodowy – stanowi formę przemocy politycznej ukierunkowanej przeciwko ludności cywilnej, terytorium, instytucjom państwowym bądź mieniu państwa innego niż kraj pochodzenia sprawców. Motywacje ideologiczne, religijne lub polityczne determinują wybór celów ataku, taktyk operacyjnych oraz środków użycia siły, istotnym uwarunkowaniem efektywności działalności terrorystycznej pozostaje dostęp do stabilnych źródeł finansowania, nasilenie aktywności struktur terrorystycznych odnotowano szczególnie po zamachach z 11 września 2001 r., co wpłynęło na globalizację tego zagrożenia (Kacperska, 2017),

- transnarodowa przestępczość zorganizowana – obejmuje struktury o nielegalnym, trwałym i zhierarchizowanym charakterze, realizujące swoje cele poprzez stosowanie przemocy, zastraszania, szantażu oraz mechanizmów korupcyjnych, ich działalność koncentruje się na generowaniu nielegalnych dochodów, m.in. z handlu narkotykami, bronią czy ludźmi, skala oddziaływania tych podmiotów na bezpieczeństwo państwa pozostaje ściśle powiązana z poziomem stabilności instytucjonalnej i kondycją systemu prawnego danego kraju (Marczyk, 2013),
- użycie broni masowego rażenia przez podmioty pozapaństwowe – dotyczy ryzyka pozyskania i zastosowania środków bojowych o charakterze nuklearnym, biologicznym bądź chemicznym przez aktorów niepaństwowych, potencjalne skutki obejmują masowe straty ludzkie oraz rozległe zniszczenia infrastrukturalne, pomimo relatywnie niskiej liczby odnotowanych incydentów, zagrożenie to pozostaje szczególnie istotne ze względu na skalę możliwych konsekwencji oraz trudności w kontroli proliferacji (Kukla, 2017),
- wrogie wykorzystanie technologii informatycznych (cyberzagrożenia) – obejmuje działania podejmowane w cyberprzestrzeni przeciwko systemom teleinformatycznym państw, infrastrukturze krytycznej oraz zasobom informacyjnym, choć początkowo aktywność podmiotów pozapaństwowych ograniczała się do relatywnie prostych form zakłóceń, takich jak defacement stron internetowych, współcześnie obserwuje się systematyczny wzrost kompetencji technologicznych tych aktorów, co przekłada się na rosnący poziom ryzyka dla bezpieczeństwa państw (Ciekanowski, 2009).

Należy zwrócić uwagę, że problematyka zagrożeń asymetrycznych została również szeroko omówiona w literaturze przedmiotu dotyczącej bezpieczeństwa morskiego (Rokiciński, 2005; Sokół, 2019). Współczesne środowisko morskie, obejmujące zarówno pas nadmorski, jak i akweny pozostające w obszarze odpowiedzialności sił morskich, generuje specyficzne spektrum zagrożeń o charakterze asymetrycznym. Do kluczowych kategorii zagrożeń asymetrycznych w środowisku morskim zalicza się w szczególności (Rokiciński, 2005):

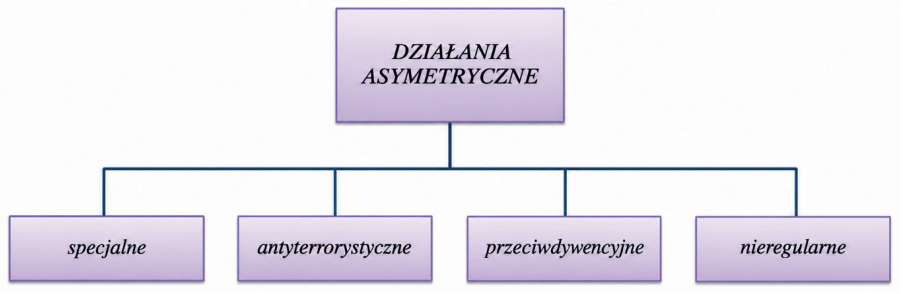
- proliferację broni masowego rażenia – analizowaną w kontekście wykorzystania morskich szlaków komunikacyjnych do transportu surowców strategicznych, komponentów technologicznych oraz systemów przenoszenia, które mogą zostać użyte w procesie wytwarzania lub dostarczania broni nuklearnej, biologicznej i chemicznej, zagrożenie to pozostaje istotnym wyzwaniem dla międzynarodowych reżimów kontroli zbrojeń oraz bezpieczeństwa żeglugi,
- terroryzm morski – obejmujący zarówno bezpośrednie akty przemocy, jak i groźbę ich użycia wobec środków transportu morskiego, jednostek pływających wykonujących zadania państwowe, infrastruktury portowej oraz obiektów zlokalizowanych w pasie nadbrzeżnym, działania te ukierunkowane są na destabilizację bezpieczeństwa ekonomicznego i transportowego państw nadmorskich,
- nielegalną migrację drogą morską – stanowiącą złożone wyzwanie dla systemów ochrony granic, obejmujące zorganizowane przerzuty ludności realizowane z wykorzystaniem morskich kanałów przerzutowych, często powiązane z działalnością grup przestępczych,
- transnarodową przestępczość zorganizowaną – przejawiającą się, w szczególności, w morskim przemycie i dystrybucji środków odurzających, handlu bronią, a także transporcie oraz nielegalnym składowaniu substancji i materiałów niebezpiecznych dla środowiska morskiego,
- piractwo morskie – polegające na dokonywaniu zbrojnych napadów na statki handlowe oraz inne jednostki pływające, motywowanych najczęściej chęcią uzyskania korzyści finansowych, przejęcia ładunku bądź wymuszenia okupu.

Pomiędzy wskazanymi wcześniej kategoriami zagrożeń asymetrycznych dostrzegalne są istotne różnice, determinujące specyfikę poszczególnych ich typów. Zróżnicowanie to odnosi się zarówno do charakteru samych zagrożeń, jak i do podmiotów stanowiących źródło ich generowania oraz intensywności oddziaływania. Odmienność ta przejawia się w zakresie stosowanych metod działania, skali operacyjnej, poziomu zorganizowania struktur sprawczych, a także w dynamice i częstotliwości występowania poszczególnych form zagrożeń w środowisku bezpieczeństwa. Zagrożenia wynikające z asymetrycznego charakteru współczesnego środowiska bezpieczeństwa

neutralizowane są przede wszystkim w ramach działań asymetrycznych, stanowiących adekwatną formę reakcji na niestandardowe metody oddziaływania przeciwnika (Sadowska, 2017).

Działania asymetryczne ujmowane są jako kompleksowy zespół przedsięwzięć o charakterze politycznym, militarnym oraz policyjnym, ukierunkowanych na przeciwdziałanie aktorowi asymetrycznemu w warunkach nasilających się procesów globalizacyjnych. Istotą jest prowadzenie operacji w sposób elastyczny i niestandardowy, z wykorzystaniem dostępnych przewag jakościowych, przy jednoczesnej minimalizacji ryzyka utraty własnego potencjału (Robertson, 1997). Czynności składające się na działania asymetryczne realizowane są najczęściej na poziomie taktycznym i operacyjnym, w warunkach umożliwiających osiągnięcie założonych celów przy ograniczonych nakładach sił i środków.

Szczegółowa typologia działań asymetrycznych została przedstawiona poniżej – Rysunek 2 (Rokiciński, 2005).

Rysunek 2. Rodzaje działań asymetrycznych
Źródło: Elak, 2014.

Działania specjalne stanowią wyspecjalizowaną kategorię operacji militarnych realizowanych przez komponenty sił specjalnych, obejmującą w szczególności rozpoznanie specjalne, akcje bezpośrednie, pomoc militarną oraz działania towarzyszące. Na potrzeby konkretnych przedsięwzięć operacyjnych wydzielane są odpowiednio przygotowane siły i środki, przeznaczone do realizacji zadań w ramach operacji połączonych. Zasadniczym celem działań specjalnych pozostaje pozyskiwanie, analiza i przekazywanie informacji o przeciwniku, jego infrastrukturze oraz terenie prowadzenia operacji, a także systematyczne obniżanie jego potencjału bojowego (Jagodziński,

2020). Istotnym wymiarem tych operacji jest również neutralizacja obiektów o kluczowym znaczeniu militarnym na terytorium przeciwnika oraz udzielanie wsparcia pozostałym komponentom sił zbrojnych, siłom sojuszniczym, a w określonych warunkach także podmiotom cywilnym zaangażowanym w działania stabilizacyjne. Operacje specjalne prowadzone są zasadniczo w przestrzeni operacyjnej przeciwnika, w szczególności na obszarach, gdzie jego zdolności rozpoznawcze i bojowe pozostają ograniczone bądź nieskuteczne (Stringer, 2022).

Działania antyterrorystyczne obejmują z kolei zespół przedsięwzięć ukierunkowanych na neutralizację struktur terrorystycznych oraz eliminację generowanego przez nie zagrożenia. W ich toku realizowane są operacje przeszukania wyznaczonych rejonów, zatrzymywania osób podejrzanych o działalność terrorystyczną, obezwładniania sprawców, a w sytuacjach uzasadnionych - użycia środków przymusu bezpośredniego, w tym siły zbrojnej. Działania te ukierunkowane są na przywrócenie stabilności bezpieczeństwa, ochronę ludności cywilnej oraz zabezpieczenie funkcjonowania struktur państwowych i wojskowych (Gardocka, 2021). Istotną kategorię stanowią również działania przeciwdywersyjne, skoncentrowane na przeciwdziałaniu aktywności grup dywersyjno-rozpoznawczych, sabotażowych oraz terrorystycznych. W przypadku braku możliwości ich bezpośredniej neutralizacji podejmowane są przedsięwzięcia zmierzające do ograniczenia ich swobody operacyjnej, w tym izolowanie rejonów ich aktywności, blokowanie manewru, organizowanie zasadzek czy prowadzenie działań pościgowych. Działania te mogą przyjmować zarówno charakter zaczepny – ukierunkowany na wykrycie, zniszczenie bądź obezwładnienie przeciwnika, jak i obronno-ochronny, skoncentrowany na zabezpieczeniu obiektów i infrastruktury o znaczeniu strategicznym. Realizowane są one zarówno na terytorium własnym, jak i na obszarach okupowanych czy w przestrzeni państw trzecich, w ramach operacji koalicyjnych (Jakubczak, 2020).

Działania nieregularne stanowią natomiast szczególną formę walki prowadzonej w warunkach kontroli terenu przez przeciwnika, z wykorzystaniem niestandardowych metod operacyjnych zapewniających siłom je realizującym zdolność przetrwania oraz skutecznego oddziaływania na jego potencjał militarny. Mogą mieć one charakter działań wymuszonych, podejmowanych w reakcji na nagłe zagrożenia dla pododdziałów, bądź działań

planowych, realizowanych zarówno w wariancie defensywnym – polegającym na pozostawaniu w ugrupowaniu przeciwnika po wykonaniu zadania – jak i ofensywnym, zakładającym przenikanie na jego tyły po przekroczeniu linii styczności (Michalak, 2016). Ich zasadniczym celem pozostaje prowadzenie rozpoznania, osłabianie potencjału bojowego i logistycznego przeciwnika, dezorganizacja jego systemów dowodzenia oraz zabezpieczenie działań, a także ograniczanie możliwości użycia jego sił i środków w określonym miejscu i czasie. Decyzje o podjęciu działań nieregularnych podejmowane są – co do zasady – na wyższych szczeblach dowodzenia, jednak w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak utrata łączności z przełożonym, mogą zostać podjęte autonomicznie przez dowódców pododdziałów (Elak, 2014; Gryga, 2020a, 2020b).

Przeciwnik asymetryczny jako uczestnik działań

W nawiązaniu do wcześniej przedstawionych ustaleń analitycznych zasadne staje się pogłębione rozpatrzenie pojęcia przeciwnika asymetrycznego w kontekście sfer jego aktywności operacyjnej. Przeciwnik asymetryczny to najczęściej aktor niepaństwowy, pozbawiony klasycznych atrybutów podmiotowości państwowej, takich jak terytorium, ludność czy sformalizowane struktury instytucjonalne. Brak podmiotowości prawnomiędzynarodowej powoduje, iż nie funkcjonuje on w ramach reżimów prawa międzynarodowego, co w istotny sposób komplikuje zarówno proces jego identyfikacji, jak i stosowanie wobec niego standardowych mechanizmów reagowania obronnego (Koziej, 2006; Wejkszner, 2009). Przeciwnik asymetryczny wykorzystuje wszelkie dostępne środki walki, niejednokrotnie sięgając także po metody i narzędzia zakazane przez prawo międzynarodowe konfliktów zbrojnych. Z tego względu często pozostaje poza reżimem konwencji międzynarodowych, w tym norm prawa humanitarnego (Pfanner, 2005).

Struktury tego typu przybierają zróżnicowane formy organizacyjne - od ugrupowań rebelianckich i partyzanckich, poprzez formacje paramilitarne, aż po najemne komponenty zbrojne. Ich działalność cechuje się wysokim stopniem konspiracji oraz zdolnością do funkcjonowania w bezpośrednim przenikaniu ze środowiskiem ludności cywilnej, co znacząco utrudnia ich identyfikację oraz neutralizację operacyjną. Dodatkowo operują one

najczęściej w niewielkich, rozproszonych grupach, co zwiększa ich mobilność oraz utrudnia przeciwdziałanie ze strony sił konwencjonalnych (Geiß, 2006).

Motywacja do prowadzenia walki ma nierzadko charakter ideologiczny lub religijny, przyjmując postać radykalizmu bądź fanatyzmu, co wzmacnia determinację bojową oraz gotowość do ponoszenia strat własnych (Elak, 2012). Dla zobrazowania specyfiki zagrożeń asymetrycznych wskazać należy, iż pomimo częstych założeń o ograniczonych zdolnościach operacyjnych struktur terrorystycznych do prowadzenia działań na szeroką skalę, pojedyncze, wysoko spektakularne akty przemocy mogą generować nieproporcjonalnie rozległe skutki destrukcyjne. Skala oddziaływania takich incydentów wynika nie tyle z potencjału militarnego sprawców, ile z wyboru celów o wysokiej wrażliwości infrastrukturalnej oraz symbolicznej (Kuć, 2020). Szczególną podatność w tym zakresie wykazuje środowisko morskie. Dostępność szlaków żeglugowych, relatywna otwartość infrastruktury portowej oraz możliwości wykorzystania środków transportu morskiego do przerzutu materiałów wybuchowych stwarzają dogodne warunki do przeprowadzenia ataków terrorystycznych. Potencjalne cele obejmują zarówno infrastrukturę portową, jak i jednostki pływające znajdujące się w akwenach portowych (Sokół, 2019).

Analiza scenariuszy zagrożeń wskazuje, iż operacje wymierzone w obiekty portowe oraz statki zacumowane w portach mogą przyjmować formę ataków bombowych, realizowanych z użyciem jednostek nawodnych bądź ładunków ukrytych w transporcie morskim. Tego rodzaju *modus operandi* stanowi dla ugrupowań terrorystycznych atrakcyjne narzędzie oddziaływania, umożliwiające nie tylko zadanie strat materialnych, lecz także czasowe zakłócenie funkcjonowania infrastruktury krytycznej oraz – w skrajnych przypadkach – przejęcie kontroli nad wybranymi obiektami (Zboina, 2014).

Podsumowanie

Różnorodność współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa stanowi bezpośrednią konsekwencję przeobrażeń systemowych, jakie dokonały się w środowisku międzynarodowym w ostatnich dekadach. Fundamentalne znaczenie miało w tym zakresie zakończenie zimnej wojny i rozpad

dwubiegunowego ładu globalnego, który przez dziesięciolecia determinował strukturę rywalizacji polityczno-wojskowej. Transformacje ekonomiczne, społeczne i ustrojowe wymusiły na podmiotach stosunków międzynarodowych redefinicję percepcji zagrożeń oraz rewizję dotychczasowych modeli reagowania.

Współcześnie prognozowanie charakteru zagrożeń, ich lokalizacji, potencjału sprawczego czy zastosowanych środków oddziaływania pozostaje zadaniem wysoce utrudnionym. Szczególnego znaczenia nabrało w tym kontekście wykształcenie kategorii przeciwnika asymetrycznego, który – ze względu na brak klasycznych atrybutów państwowości, elastyczność strukturalną oraz niekonwencjonalne metody działania – wymusił zmianę paradygmatu bezpieczeństwa zarówno w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym. Asymetria, rozumiana jako przeciwieństwo symetrii, a więc brak współmierności potencjałów, struktur i sposobów prowadzenia działań, generuje szczególnie złożone wyzwania operacyjne. Podmioty trudne do jednoznacznej identyfikacji, nieosadzone w określonych ramach terytorialnych czy instytucjonalnych, mogą dysponować zdolnościami oddziaływania nieproporcjonalnymi do swojego formalnego potencjału. Zjawisko to znajduje odzwierciedlenie zwłaszcza w działalności współczesnych organizacji terrorystycznych, w tym ugrupowań o podłożu fundamentalistycznym, które wykorzystują niestandardowe metody walki oraz efekt zaskoczenia strategicznego.

W rezultacie dotychczasowe, monolityczne modele zagrożeń, charakterystyczne dla epoki rywalizacji blokowej, utraciły dominujące znaczenie. Ich miejsce zajęły zagrożenia rozproszone, wielowymiarowe i trudne do przewidywania w zakresie formy oraz skutków. Symbolicznym momentem tej transformacji były zamachy z 11 września 2001 r., które unaoczniły skalę oddziaływania niepaństwowego aktora terrorystycznego na globalny system bezpieczeństwa. W odpowiedzi uruchomiono mechanizm obrony zbiorowej przewidziany w art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, co potwierdziło kluczową rolę NATO w przeciwdziałaniu zagrożeniom asymetrycznym oraz w kształtowaniu współczesnej architektury bezpieczeństwa międzynarodowego.

Literatura

1. Blank, S. J. (red.). (2003). *Asymmetric warfare: Threat and response in the twenty-first century*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
2. Ciekanowski, Z. (2009). Działania asymetryczne jako źródło zagrożeń bezpieczeństwa. *Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza*, *3,* 47-72.
3. Czywilis, D. (2007). Pojęcie bezpieczeństwa międzynarodowego w ujęciu teorii konstruktywizmu. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, *2,* 67-286, https://doi.org/10.34862/rbm.2007.20
4. Dworecki, S. (1994). *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
5. Elak, L. (2012). Wyzwania wobec sił zbrojnych na początku XXI wieku. W: R. Bani, K. Zdulskiego (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe w regionie Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki (MENA) u progu XXI wieku* (s. 93). Łódź: Wydawnictwo Naukowe Ibidem.
6. Elak, L. (2014). *Podstawy działań taktycznych*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
7. Gardocka, N. (2021). Prawne metody walki z terroryzmem. W: J. Jędrzejewska, J. Kozłowska (red.), *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa, bezpieczeństwa i terroryzmu*. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Tygiel.
8. Geiß, R. (2006). Asymmetric conflict structures. *International Review of the Red Cross*, *88*(864), 757-777. https://doi.org/10.1017/S1816383107000781
9. Gryga, M. (2020a). *Działania nieregularne i niekonwencjonalne a Polska [Raport – Cz. 1].* Pobrane z: https://defence24.pl/polityka-obronna/dzialania-nieregularne-i-niekonwencjonalne-a-polska-raport-cz-1 (dostęp: 28.01.2026).
10. Gryga, M. (2020b). *Działania nieregularne i niekonwencjonalne w warunkach Polski [Raport – Cz. 2].* Pobrane z: https://defence24.pl/sily-zbrojne/dzialania-nieregularne-i-niekonwencjonalne-w-warunkach-polski-raport-cz-2 (dostęp: 28.01.2026).
11. Jagodziński, B. (2020). Działania i rozwój jednostek specjalnych. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 22*, 167-184.

12. Jakubczak, R. (2020). *Powszechna obrona terytorialna w bezpieczeństwie narodowym RP*. Warszawa.
13. Jasiński, A. (2013). *Architektura w czasach terroryzmu. Miasto-przestrzeń publiczna-budynek*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
14. Kacperska, E. (2017). Terroryzm międzynarodowy jako problem globalny współczesnej gospodarki. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, *120,* 17-31. https://doi.org/10.22630/EIOGZ.2017.120.36
15. Kaczmarek, J., Łepkowski, W., Zdrodowski, B. (red.). (2008). *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
16. Koziej, S. (2006). *Między piekłem a rajem: szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
17. Koziej, S. (2011). Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja. *Bezpieczeństwo Narodowe, 18,* 19-39.
18. Kuć, M. (2020). The Specific Nature of Asymmetric Conflicts. *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział W Lublinie*, *13*(2), 375-381. https://doi.org/10.32084/tekapr.2020.13.2-28
19. Kukla, K. (2017). Przeciwdziałanie użyciu broni masowego rażenia przez terrorystów na przykładzie Stanów Zjednoczonych. *Wiedza Obronna*, *44*(1/2), 50-72.
20. Liedel, K. (2010). *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*. Warszawa: Difin.
21. Marczyk, A. (2013). Główne rodzaje przestępczości zorganizowanej. *Security, Economy & Law, 2,* 93-107.
22. Michalak, A. (2016). Działania nieregularne – współczesne wyzwania. *Kwartalnik Bellona*, *686*(3), 84-98.
23. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. (2004). *The 9/11 Commission Report. Executive Summary*. Pobrane z: https://govinfo.library.unt.edu/911/report/911Report_Exec.html (dostęp: 28.01.2026).
24. Olech, A. K. (2020). *Zagrożenia asymetryczne i ich wpływ na współczesne konflikty na przykładzie Ukrainy*. Warszawa: Instytut Nowej Europy.

25. Pfanner, T. (2005). Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action. *International Review of the Red Cross*, *87*(857), 149-174. https://doi.org/10.1017/S1816383100181238
26. Potulski, J. (2013). Czym jest geopolityka? Spory wokół statusu badawczego geopolityki. W: P. Eberhardt (red.), *Studia nad geopolityką XX wieku*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN.
27. Robertson, W. G. (1997). *Asymmetric Threats and the Future of U.S. National Security*. Arlington: CACI International Inc. Symposium Report.
28. Rokiciński, K. (2005). Wybrane aspekty zagrożeń asymetrycznych na morzu w funkcji wykorzystania sił morskich. *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej*, *1*(160), 151-171.
29. Sadowska, E. (2017). Zagrożenia asymetryczne – definicja, świadomość społeczna i rola we współczesnym świecie. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, *11*(2), 18-27, https://doi.org/10.34862/rbm.2017.2.3
30. Sokół, M. (2019). Zagrożenia asymetryczne w regionie bałtyckim – wybrane aspekty. *Krakowskie Studia Małopolskie, 24,* 168-180, https://doi.org/10.15804/ksm201909
31. Stringer, K. D. (2022). Special Operations Forces (SOF): The Integrators for Total Defense and Resistance. *Journal on Baltic Security*, *8*(1), 65-75. https://doi.org/10.57767/jobs_2022_0001
32. Thornton, R. (2007). *Asymmetric Warfare: Threat and Response in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press.
33. Wejkszner, A. (2009). Wojny XXI wieku. Istota współczesnych konfliktów asymetrycznych. W: S. Wojciechowski, R. Fiedler (red.), *Zagrożenia asymetryczne współczesnego świata*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
34. Zboina, J. (2014). *Bezpieczeństwo na lądzie, morzu i w powietrzu w XXI wieku*. Józefów: CNBOP-PIB.